

nim niebycie, bazowały na tradycjach okresu międzywojennego, a także na doświadczeniach państw Europy Zachodniej. Kolejnym etapem ewolucji samorządu terytorialnego w Polsce była reforma administracyjna państwa przeprowadzona w 1998 r. Ważnym warunkiem zaistnienia samorządu terytorialnego jest demokratyczny wybór jego organów.

Za jedno z najważniejszych narzędzi w formułowaniu nowej polityki lokalnej uznaje się ordynację wyborczą. Prezentację problemu wzbogacają zestawienia tabelaryczne; pełnią one zarówno funkcję egzemplifikacyjną, jak i ukazujące prezentowane zjawiska i procesy w perspektywie komparatystycznej. Sporządzono ich ponad 60.

Integralną część prezentacji problemu stanowi *Bibliografia*. Wskazuje się w niej źródła archiwalne, źródła drukowane, akty prawne, encyklopedie, leksykony, słowniki i opracowania, w których wyodrębnią się artykuły naukowe, i opracowania zwarte.

W refleksji uogólniającej można stwierdzić, że wiedza prezentowana w tej książce jest oryginalnym wkładem do badań nauk humanistycznych i społecznych. Wartość tej publikacji polega przede wszystkim na:

1. przeglądowym usystematyzowaniu wiedzy, o istocie i powołaniu samorządu terytorialnego w Polsce;
2. określeniu istoty i znaczenia systemu wyborczego do samorządu terytorialnego;
3. zaprezentowaniu specyfiki systemu wyborczego w przestrzeni lokalnej (subregionie) na tle jego funkcjonowania w kraju;
4. ukazaniu komparatystycznym istoty funkcjonowania samorządu terytorialnego oraz funkcjonującego w nim systemu wyborczego;
5. ukazaniu nowych wyzwań, wiążących się z demokratyzacją życia kulturowego w sferze funkcjonowania samorządu terytorialnego.

Książka ta zasługuje też na dużą uwagę w badaniach regionalnoznawczych.

Andrzej Chodubski

Maciej Drzonek, *Reelekcje prezydentów miast w wyborach bezpośrednich w Polsce*, Wydawnictwo „Dante”, Kraków 2013, ss. 468+2 nlb.

Modele sprawowania władzy wciąż budzą zainteresowanie badaczy rzeczywistości politycznej oraz są w polu uwagi polityków i ludzi zainteresowanych życiem społeczno-politycznym. W polskich realiach sprawowania władzy samorządowej wyjątkowym zjawiskiem są reelekcje, które urzeczywistniane są przez instytucję wyborów bezpośrednich. Nim poświęcona jest prezentowana książka.

We *Wstępie* do niej wskazuje się, że w wyborach samorządowych dużym zainteresowaniem cieszy się rywalizacja do demokratycznych organów władzy lokalnej, zwłaszcza od 2002 r., kiedy ich elekcje zaczęto w Polsce odbywać w sposób bezpośredni. Po trzech elekcjach dokonanych w taki sposób, w sytuacji gdy stanowiska wójtów, burmistrzów i prezydentów nie są ograniczone kadencyjnością, nie trudno zauważyć, że wielu z nich sprawuje swoje funkcje znacznie dłużej niż przez jedną czy dwie kadencje. Dokonywanie reelekcji jest zjawiskiem frapującym poznawczo i wartym zastanowienia się nad ich przyczynami i konsekwencjami.

Zauważa się, że sytuacja wyborcza, w której dochodzi do rywalizacji pomiędzy urzędującym prezydentem a innymi kandydatami posiada zatem swoją specyfikę. Wybory takie mają bowiem alternację w obrębie dwóch zbiorów. Do pierwszego zalicza się urzędującego prezydenta, a do drugiego wszystkich jego kontrkandydatów. Wybór dokonywany przez wyborcę jest zatem uzależniony od odpowiedzi na pytanie: czy dotychczasowa władza na tyle realizuje potrzeby lokalne mieszkańców, że można jej mandat przedłużyć? Odpowiedź twierdząca powoduje, że wyborca nie bierze pod uwagę propozycji zawartych w zbiorze drugim. Jeśli jego odpowiedź jest jednak na „nie” – to zbiór drugi (innych kandydatów) staje się dla wyborcy miejscem poszukiwań nowej władzy. Jednak zatrzymywanie się na zbiorze pierwszym lub skierowanie zainteresowania wyborcy na elementy zbioru drugiego, zawsze uzależnione jest od oceny dotychczasowej instytucji władzy. A zatem w przypadku wyborów, w których uczestniczy

dotychczasowy prezydent kwestią podstawową wydaje się właściwe postrzeganie władzy.

Zauważa się praktyka wyborcza elekcji prezydentów miast rządzi się własnymi prawami i często dostrzec w niej można różne niuanse modelu niż model w postaci czystej. W charakterystyce reelekcji prezydentów miast w wyborach bezpośrednich uwzględniono przeprowadzenie ich w latach 2002, 2006 i 2010. Wśród polskich miast znajduje się ponad 100, w których organem wykonawczym jest prezydent, m.in. są to wszystkie miasta na prawach powiatu (tzw. powiaty grodzkie) – one zostały poddane analizie poznawczej. Miasta na prawach powiatu, w których na fotelu prezydenta zasiada ta sama osoba od 2002 r. Wyodrębniono 30, w tym 10 prezydentów funkcję tę sprawuje od 1998 r., jeden od 2000 r., a jeden od 1993 r.

Celem poznania badawczego jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie jakie czynniki sprzyjają dokonywaniu reelekcji prezydentów miast. Przyjmuje się, że pierwszym z nich jest zaspokojenie potrzeb mieszkańców. Do sprawnego zarządzania miastem jego prezydent potrzebuje jednak większościowego zaplecza w radzie miasta. Ważnym też czynnikiem jest posiadanie własnej większości radnych, która może bazować na klubie radnych ugrupowania prezydenckiego lub może wynikać z zawartej koalicji w radzie. Jako skrajny przypadek, jaki też może wystąpić uznano sytuację, w której mieszkańcy wybierają prezydenta do rady. Sytuacja taka może prowadzić do rządów mniejszościowych. W związku z tym poczyniono założenie, że prezydent, który posiada większość bezwzględną w radzie, bazującą na własnym ugrupowaniu może dokonać reelekcji w sposób łatwiejszy, Miernikiem pozwalającym na standaryzację ocen reelekcji jest liczba tur, w których jest ona dokonywana, przewaga nad kolejnym kandydatem (wskaźnik intensywności rywalizacji między kandydatami), przewaga (lub jej brak) i własnego komitetu nad komitetem głównego rywala (wskaźnik intensywności rywalizacji między komitetami i kandydatów, a także stosunek poparcia dla kandydata do poparcia jego komitetu w elekcji do rady (wskaźnik w związku z zapleczem).

Poszukuje się w prezentowanym studium odpowiedzi na pytanie – czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu wpływ na reelekcje posiada rodzaj ko-

mitetu wyborczego, z którego prezydent startuje; czy preferowane przez wyborców są komitety partyjne, czy lokalne (pozapartyjne)? W związku z tym poczyniono założenie, że prezydenci wywodzący się z komitetów lokalnych są częściej wybierani. Z powyższą rzeczywistością z kolei, wiąże się problem znaczenia partii w wyborach lokalnych, który sprowadza się do postawienia pytań: czy prezydent miasta może efektywnie sprawować władzę bez udziału poparcia partii politycznych? Czy preferencje wyborcze w sondażach popularności partii przekładają się na preferencje w wyborach prezydenckich w miastach, a także czy jest to dla nich adekwatne poparcie dla partii w wyborach do rad miast?

Istotę problemu poznawczego prezentuje się w pięciu rozdziałach książki, które zatytułowano: 1. Pojmowanie władzy lokalnej; 2. Prezydent miasta – między władzą a przywództwem; 3. Wybory prezydentów miast w Polsce w latach 2002–2010; 4. Wyniki wyborcze wielokadencyjnych prezydentów w elekcjach bezpośrednich; 5. Studia przypadków reelekcji prezydentów miast w Polsce.

W rozdziale pierwszym wyodrębniono dwa zagadnienia w wymiarze szczegółowego rozpoznania, tj.: 1. O pojęciu władzy (a w tym: 1. Władza a relacja wpływu, 2. Różnorodność interpretacji pojęcia władza) i 2. Istota władzy lokalnej (a w tym: 1. Samorząd terytorialny a władza lokalna, 2. Charakter władzy lokalnej, 3. Ograniczenia władzy lokalnej). Również dwa zagadnienia analityczne wskazano w charakterystyce prezydenta miasta, tj. 1. Przywództwo lokalne (a w tym: 1. Istota przywództwa, 2. Lider a władza polityczna, 3. Lokalne uwarunkowania przywództwa) i 2. Pozycja ustrojowa prezydenta miasta w Polsce (a w tym: 1. Prezydent miasta – z tradycji urzędu, 2. Między prezydenturą a starostwem, 3. Wybór i kompetencje miasta).

W prezentacji wyborów prezydentów miast w Polsce w rozdziale trzecim wyodrębniono jako podstawowe trzy kwestie, tj. 1. Miasto i jego scena polityczna, 2. Partyjni, pozapartyjni i niby-bezpartyjni aktorzy wyborczy (a w tym: 1. Uzasadnienie kategoryzacji, 2. Aktor partyjni, 3. Aktorzy pozapartyjni (A L i A S), 4. Aktor niby-bezpartyjni), 3. Miasta wielokadencyjnych prezydentów (a w tym: 1. Kryterium do-

boru, 2. Pojęcie wielokadencyjnego prezydenta, 3. Referencje wyborcze).

W rozdziale czwartym charakterystyce wyników wyborczych wielokadencyjnych prezydentów wskazano sześć zagadnień: tj. 1. Komparatystyka wyników elekcji wielokadencyjnych prezydentów, 2. Miasta poniżej 90 tys. mieszkańców (a w tym: 1. Biała Podlaska, 2. Krosno, 3. Leszno, 4. Piekary Śląskie, 5. Przemyśl, 6. Sopot, 7. Świnoujście, 8. Zamość, 9. Żory), 3. Miasta 90–110 tys. mieszkańców (a w tym: 1. Jastrzębie Zdrój, 2. Jaworzyna, 3. Kalisz, 4. Legnica, 5. Słupsk), 4. Miasta 110–150 tys. mieszkańców, (a w tym: 1. Gorzów Wielkopolski, 2. Opole, 3. Rybnik, 4. Tychy), 5. Miasta 150–450 tys. mieszkańców, (a w tym: 1. Bielsko-Biała, 2. Gdynia, 3. Gliwice, 4. Katowice, 5. Kielce, 6. Rzeszów, 7. Sosnowiec, 8. Toruń), 6. Miasta 450–800 tys. mieszkańców, (a w tym: 1. Gdańsk, 2. Kraków, 3. Poznań, 4. Wrocław).

W rozdziale piątym, poświęconym studiom przypadków w reelekcji prezydentów miast w Polsce wyodrębniono zagadnienia: 1. Aktor lokalny dominuje – przypadek gdyński, 2. Aktor partyjny dominuje – przypadek gdański, 3. Aktor niby-bezpartyjny – przypadek gozrowski.

Prezentując problem władzy zauważa się, że jest to kategoria, której nie można sprecyzować bez pomocy pojęć ją określających. Do najważniejszych zaliczyć należy, takie jak chociażby: wpływ, dominacja, przymus, autorytet, siła, panowanie. Zatem *eksplanans* procesu wyjaśnia, w którym władza stanowi *eksplanandum* może być zróżnicowany – pojęcie władzy można bowiem określić za pomocą różnych pojęć. Jednym z kluczowych pojęć, za pomocą których określa się nią jest pojęcie wpływu czy też raczej zdolności (umiejętności) do wpływania za pomocą kategorii siła i przymus. Zauważa się, że stosunek władzy bazujący na autorytecie podmiotu sprawczego nigdy nie posiada charakteru pierwotnego.

W prezentacji problemu zwraca się uwagę na instytucję samorządu lokalnego, definiowanego też jako samorząd terytorialny. Określa się w wykładzie jego rolę w demokratyzacji życia kulturowego, a w tym społeczno-politycznego; wskazuje się na jego rolę w kształtowaniu społeczności obywatelskich. Przypomina się posta-

wy obywatelskie w partycypacji demokratycznej (s. 44). Wskazuje się, że władza lokalna to władza ograniczona terytorialnie i limitowana w działaniu, a zatem społeczność lokalna to zbiorowość, która nie jest całkowicie wystarczająca, jak również nie posiada autorytetu pełnej samodzielności.

W wykładzie przypomina się, że w czasie i przestrzeni ujawniały się różne typy przywództwa, które były konsekwencją rozwoju cywilizacyjnego, tworzonych struktur instytucjonalnych, atrybutów osobowościowych jednostek, a także czynników zewnętrznych sytuacji społeczno-politycznej i ekonomicznej.

Odwołując się do wiedzy normatywnej starannie zaprezentowano funkcje prezydenta, burmistrza i wójta, zwracając uwagę na wyznaczone im kompetencje; w tym odwołano się do polskiego dziedzictwa przeszłości z zakresu funkcjonowania instytucji politycznych oraz na gruncie ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Podkreśla się, że pozycja prezydenta jest uzależniona od rady miasta oraz lokalnych ugrupowań politycznych. Zauważa się, że uzależnienie od partii wśród prezydentów miast jest większe niż burmistrzów i wójtów.

Przekazuje się, że wybory są najlepszym wskaźnikiem pozwalającym na określenie charakteru lokalnej sceny politycznej, jej struktury oraz występujących na niej aktorów. Rywalizacja w czasie elekcji pozwala na określenie pozycji poszczególnych aktorów, a przede wszystkim daje możliwość osiągnięcia podstawowego celu podejmowania aktywności na scenie politycznej, czyli zdobycia miejsc w lokalnym systemie władzy (s. 122).

W wyborach samorządowych partie stosują strategię maskowania swego szyldu np. pod niepartyjną nazwą zarejestrowanego komitetu wyborczego. Na lokalnej scenie politycznej w zasadzie mogą występować dwa rodzaje aktorów. Ugrupowania partyjne, które działają tam, nie podejmują aktywności na scenie ogólnokrajowej, a niekiedy ich aktywizacja wręcz następuje tuż przed elekcją do organów władz lokalnych.

Charakteryzując studia przypadków, a w tym w przestrzeni Gdyni, gdzie po odrodzeniu samorządności w 1990 r. było dwóch prezydentów (podobna sytuacja ujawniła się w Poznaniu, Rybniku, Piekarach Śląskich i Lesznie); byli

oni wysoko oceniani przez wyborców. Obecny prezydent został wybrany w 1998 r. przez radnych, a potem mandat prezydencki przedłużyli mu mieszkańcy. Miasto to ma na politycznej mapie Polski swą widoczną specyfikę, m.in. ma słabe poparcie dla ugrupowań lewicowych, wynika to m.in. z solidarnościowych tradycji Trójmiasta, a także z faktu, że z przestrzeni tej wywodzi się wielu liderów politycznych współczesnej Polski. Mieszkańcy miasta mają sprecyzowane upodobania polityczne. W wyborach większość z nich głosuje na Platformę Obywatelską (odkąd partia te istnieje). W elekcjach samorządowych większość gmin popiera lokalne ugrupowanie swojego prezydenta. Respondenci wskazują, że obecnemu prezydentowi ok. 20% popularności dodaje w wyborach jego bezpartyjność (s. 376).

Gdański przypadek postrzegany jako fenomen, co wiąże się z *unikatowym spłotem dramatycznych zmian, pęknięć, nieciągłości, transformacji*. Miasto ma specyfikę, wynikającą z położenia geograficznego; po 1945 r. ujawniła się w nim przede wszystkim ludność napływowa. Polityczne preferencje mieszkańców są w dużej mierze kształtowane przez nurt solidarnościowy. W prezentacji problemu wskazuje się na różne meandry, jakie ujawniały się w okresie sprawowania władzy przez ostatniego z prezydentów. Podkreśla się rolę mediów w kształtowaniu się jego oblicza politycznego oraz relacji z wyborcami oraz szerokim kręgu mieszkańców. Podkreśla się jego pozycję wynikającą z przynależności do Platformy Obywatelskiej (w przestrzeni trójmiejskiej partia uzyskuje wysokie poparcie społeczne). Zauważa się, że przypadek reelekcji tego prezydenta wynika z jego popularności i wsparcia posiadanego zaplecza w Radzie Miasta. Prezydent z Gorzowa Wielkopolskiego jest również postrzegany jako jednostka dobrze rozpoznawalna; posiada prawie 10-letni staż parlamentarny. Analiza studiów przypadków jest przeprowadzona z dużą starannością poznawczą.

W *Zakończeniu* refleksyjnie zaprezentowano problem poznawczy, wiążąc wiedzę teoretyczną z praktyką życia politycznego, ujawniającego się w rzeczywistości wyborczej. Integralną częścią studium poznawczego stanowi *Bibliografia*, uwzględniająca tradycyjne, konwencjonal-

ne zasady klasyfikacji materiałów i literatury przedmiotu.

Wartość poznawcza prezentowanej książki polega przede wszystkim na:

1. określeniu istoty władzy lokalnej;
2. wskazaniu miejsca prezydenta miasta w rzeczywistości ustrojowej współczesnej Polski;
3. ukazaniu roli wyborów władz politycznych w demokratyzacji życia kulturowego;
4. dostarczeniu wiedzy faktograficznej o rzeczywistości wyborczej w systemie elekcji bezpośrednich;
5. ukazaniu instytucji reelekcji prezydentów miast w wyborach bezpośrednich w Polsce; dostarczenie usystematyzowanej wiedzy eksplanacyjnej o istocie tej instytucji.

Andrzej Chodubski

Andrzej Gąsiorowski, *Komenda Obrońców Polski Okręg Pomorza*, Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej, Toruń 2012, ss. 235+3 nlb.

W rozpoznawaniu historii najnowszej nośnym wyzwaniem dociekań poznawczych jest działalność konspiracyjna. W prezentowanej książce ukazano działalność organizacji konspiracyjnej – Komenda Obrońców Polski. Była to organizacja wojskowa, pierwsza obok *Służby Zwycięstwu Polski*, która utworzyła swoje struktury na Pomorzu Gdańskim. Już jesienią 1939 r. prowadziła działalność informacyjną. Jej organ „Polska Żyje!” był w latach 1939–1940 znanym tytułem piśmienniczym kolportowanym na okupowanych ziemiach polskich. Organizacja prowadziła też działalność wywiadowczą i pomocową.

Istotę problemu poznawczego prezentuje się w pięciu rozdziałach zatytułowanych kolejno: I. Ogólna charakterystyka Komendy Obrońców Polski (Geneza – cele – struktura – kierunki działalności); II. Okręg Pomorski Komendy Obrońców Polski (Rozwój organizacyjny i struktury); III. Główne kierunki działalności Okręgu Pomorskiego Komendy Obrońców Polski); IV. Akcja likwidacyjna gestapo i śledztwo; V. Miejsce Komendy Obrońców Polski w Polsce podziemnej.